

VAKARŲ IR VIDURIO LIETUVOS MOTERŲ ANTROPONIMAI XVIII a. PABAIGOJE

MEILUTĖ RAMONIENĖ

Lietuvių moterų antroponimų istorija nedaug tetyrinėta. Šaltiniuose, ypač administracinio, juridinio pobūdžio dokumentuose, moterų pavardžių pasitaiko palyginti retai, kadangi šeimos bei kitus reikalus paprastai tvarkydavo vyrai. Bažnytinėse knygoose jų yra daugiau, tačiau tos knygos pradėtos rašyti gana vėlai.

Lietuvos TSR centriniame valstybiniame istorijos archyve yra 1795 m. Žemaičių vyskupystės krikšto metrikų registracijos knyga¹, kurioje krikšto aktai surašyti lotynų kalba. Toje knygoje užrašyta 48668 lietuvių asmenvardžiai, iš kurių net pusė yra moterų įvardijimai. Skaičiavimo mašina išanalizuoti šie duomenys padeda susidaryti vaizdą apie XVIII a. pabaigos palyginti didelės Lietuvos dalies moterų antroponimus, nors jie (kaip ir kitų nelietuvių kalba ir svetimtaučių raštininkų rašytų dokumentų asmenvardžiai) pirmiausia rodo ne to meto gyvąją vartoseną, o užrašymo tradiciją.

Minėto dokumento moterų įvardijimai – krikštijamų vaikų, motinų ir kūmų asmenvardžiai. Didžioji dauguma tų moterų užrašyta dviem asmenvardžiais: krikšto vardu ir priesaginės darybos antroponimu, kurį XVIII a. pabaigoje daugeliu atvejų jau galima laikyti pavarde [Мацераускаене, 1981; Vanagas, 1982, p. 56–61]. Tokie įrašai sudaro 99,05% visų moterų užrašymų. Matyt, XVIII a. pabaigoje toks dvinaris moterų įvardijimas jau buvo beveik nusistovėjęs. Tai rodo ir kitų dokumentų analizė [Maciejauskienė, 1980, p. 87–88]. Nukrypimų nuo šio pagrindinio įvardijimo būdo pasitaiko labai retai – 0,95% atvejų, kai moterys įrašytos tik vienu asmenvardžiu, iš kurių 64,5% įrašų tėra tik krikšto vardai, o 35,5% tik pavardės. Prie daugumos tokių vieną asmenvardį teturinčių įrašų yra dar koks nors prierašas, pavyzdžiui, kad tos motinos kūdikis yra nesantuokinis, [kad moteris yra nekatalikų tikėjimo ir pan.

Su vien tik krikšto vardu užrašytos 149 moterys. Tai daugiausia krikštijamų vaikų motinos, tik nedidelė dalis (27 vardai) – kūmos. Prie 19 motinų vardų pažymėta, kad jų kūdikis nesantuokinis (*illegitimi thori*). Neretai, jei kūdikis nesantuokinis, neminimas ne tik tėvo, bet ir motinos nei vardas, nei pavardė (pvz., visur

¹ F 669, ap. I, b. 69.

taip yra Kelmės parapijos sąrašuose, kitų parapijų įrašuose pasitaiko atskirų tokių atvejų).

34 krikšto vardai turi priedą – iš kokios vietos, iš kokio kaimo yra moteris, pvz., *Anna de Galmacie* 480a Akmenė², *Catharina de Janowdow* 251b Kaltinėnai, *Christina de Civitate Rosieniensi* m³. 823a Tauragė, *Magdalena de Libkiszki* m. 881a Viduklė, *Justina de Brieszlawkie* m. 353a Kurtuvėnai, *Elisabeth de Civitate Triscensi* m. 848a Tryškiai, *Elisabetha de Curlandia* 963b Žagarė, *Marianna de Kurtoviany* m. 355b Kurtuvėnai ir pan.

Prie 17 krikšto vardų pažymėta, kad tai liuteronų tikybos moterys, prie 11 motinų vardų prirašyta, kad tai krikštijamo vaiko tėvo žmona (*uxor ejus*). Yra dar kelios kitokios pastabos, pvz., kad nežinoma, iš kokios šeimos (namų) kilusi moteris (*de Domo N.*), nežinoma pavardė (šeimos vardas, *ignoto cognomine*) – tokiais atvejais kūdikis dažniausiai nesantuokinis; kad tėvai iš keliaujančių ar svetur gyvenančių (*peregrinorum*), kad motina tik gimdė toje vietoje, būdama kelionėje (*modo genuerint in via in Theritorio Pakalniszki*) ir pan.

Keletas moterų minėtame dokumente įrašyta trimis asmenvardžiais, pvz., *Anna Regina Milowska* 827a Telšiai, *Agnes Magdalena Rodowiczowna* m. 653a Raseiniai, *Marianna Veronica Szreyderowna* m. 871a Vaiguva, *Zofia Elisabeth Wildemanowa* 961a Žagarė, *Honorata Antonina Dowsinowna* m. 244a Kantaučiai. Prie tokių įrašų dažniausiai yra pastabos, kad tai kilmingųjų luomo (*Generosa Domina, Generosa Virgina*) arba liuteronų tikėjimo (*ex lutheranis*) moterys. Butkiškio parapijos beveik visos krikštijamų vaikų motinos užrašytos su krikšto vardu ir dviem priesaginės darybos antroponimais, iš kurių vienas sutampa su vyro (t. y. vaiko tėvo) pavarde, pvz.: *Domicille Kimontowna Tumalska* m. 41a, *Elisabetha Sienkiewiczowna Leonowiczowa* m. 41a, *Magdalena de Banowna Wayeziowa* m. 39b, *Magdalena Weynarowna Paszkiewiczowa* m. 40b, *Rosa Walayciowna Dombrowska* m. 40a, *Marianna Samaszkwowna Weniowa* m. 40b, *Rosalia Underowna Stepanowa* m. 40a ir pan. Tokių ypatingesnių užrašymo atvejų pasitaikė nedaug. Matyt, vienu arba trimis asmenvardžiais įrašytos moterys kuo nors išsiskyrė iš kitų, todėl ir jų užrašymas yra neįprastas. O dauguma šiame šaltinyje įrašytų moterų, kaip jau buvo minėta, turi du antroponimus – krikšto vardą ir pavardę.

Krikštijama buvo bažnyčios šventųjų vardais, gavusiais pradžią iš senovės hebrajų, graikų, lotynų, germanų ar slavų kalbų [Zinkevičius, 1977, p. 49]. Krikšto vardai bažnytinėse knygose įrašyti dažniausiai oficialia kanonine forma, pvz., *Agatha, Apolonia, Brigitha, Cunegunda, Elisabetha, Johanna, Julianna* ir pan. Minėtoje krikšto metrikų knygoje moterų, įrašytų su liaudišku krikštavardžio

² Skaitmuo 480 rodo, kad tai įrašas iš 480-to minėtos knygos lapo, raidė *a*, kad tai lapo pirmoji pusė (*b* – antroji), paskui eina parapija, iš kurios sąrašo yra pavyzdys. Taip straipsnyje pateikiami visi pavyzdžiai.

³ Raidė *m*. prieš puslapio numerį žymi, kad tai motina, o ne kūma.

variantu, sutrumpintu krikšto vardu ar lietuviškos kilmės tautišku vardu, tėra vos keli: trumpiniai – *Barba*←*Barbara* ir *Elsa*←*Elisabeth*. Gal lietuviškos kilmės galima būtų laikyti *Ryma*←*Rimantė* ar *Rimgailė*, *Birta*(?)←*Birutė*, *Brekszie*, *Ruta* (jeigu ne iš hebr. *Rūth* „draugė“?).

Moterų krikšto vardų inventorių sudaro 130 vardų. Populiariausi, dažniausiai pasitaikantys:

Ona (*Anna*, *Ana*) 11,59%

Marijona (*Mariana*, *Mariane*, *Marianna*, *Maryanna*, *Marjana*, *Marjanna*) 11,09%

Barbora (*Barbara*) 8,36%

Kotryna (*Catarina*, *Catharina*, *Cattharina*, *Chatharina*, *Katharina*) 6,79%

Magdalena 6,62%

Elžbieta (*Elisabet*, *Elisabeta*, *Elisabeth*, *Ellsabetha*, *Elisabett*) 6,47%

Rozalija (*Rosalia*, *Rosallia*, *Rozalia*) 4,88%

Agota (*Agata*, *Agatha*, *Agatta*, *Agattha*) 4,19%

Elena (*Haelena*, *Halena*, *Helena*, *Helenna*, *Hellena*) 3,62%

Ieva (*Eva*, *Ewa*, *Haeva*, *Heva*, *Hewa*) 3,06%

Judita (*Iuditha*, *Iudyth*, *Judiitha*, *Judyth*, *Judith*, *Juditha*, *Judytta*) 2,07%

Marcijona (*Marciana*, *Marcianna*, *Martiana*, *Martianna*) 2,04%

Agnieška (*Agnes*, *Agnete*, *Agnetha*, *Agnethe*) 1,98%

Morta (*Marta*, *Martha*) 1,87%

Joana (*Joana*, *Joanna*, *Johana*, *Johanna*) 1,57%

Konstancija (*Constancia*, *Constancija*, *Constansia*, *Constantia*, *Konstantia*) 1,51%

Petronėlė (*Petronela*, *Petronella*, *Petronelle*, *Petronila*, *Petronilla*, *Pettronella*) 1,51%

Pranciška (*Francisca*, *Franciska*, *Franciszka*) 1,45%

Veronika (*Veronica*, *Veronika*, *Weronika*) 1,36%

Rožė (*Rosa*, *Roza*) 1,19%

Uršulė (*Hursula*, *Ursula*, *Ursulla*, *Urszula*, *Urzula*) 1,12%

Darata (*Dorota*, *Dorothea*, *Dorotha*, *Dorothea*, *Dorottha*) 1,03%

Daug moterų vardų minimi knygoje tik po vieną kartą, pvz., *Adeodata*, *Alexandra*, *Alma*, *Aloisa*, *Amelia*, *Balbina*, *Casimira*, *Christiana*, *Domiciana*, *Emertiana*, *Eudoxia*, *Michaelina*, *Natalia*, *Paulina*, *Ryma*, *Romana* ir kt.

Antrasis minėto šaltinio moterų įrašų narys, rašomas po krikšto vardo, – priesaginės darybos asmenvardis, pavardė. Moterų pavardės daromos iš vyriškų su įvairiomis priesagomis.

Lietuvių ano meto antroponimai dėl įvairių ekstralingvistinių priežasčių dokumentuose, ypač bažnytiniuose, labai suslavinti. Pagrindinis slavinimo būdas –

lietuviškų priesagų keitimas slaviškomis. Plačiausiai anuomet vartojamos rytų slavų kilmės moterų asmenvardžių priesagos *-ova* (rašoma *-owa*) ir *-ovna* (rašoma *-owna*), paplitusios jau nuo XVI a. [Maciejauskienė, 1980, p. 82–84]. Mūsų nagrinėjamoje 1795 m. Žemaičių vyskupystės krikšto metrikų registracijos knygoje su šiomis priesagomis užrašyta daugiausia moterų pavardžių.

48,57% pavardžių turi priesagą *-ovna* (*-owna*), pvz., *Agatha Lukaszewiczowna* 542b Pakruojis, *Agnes Jonacyiowna* m. 171b Joniškis, *Gertrudis Wisziowna* m. 778a Šaukėnai, *Salomea Staniewiczowna* 885b Viduklė, *Veronica Budrewiczowna* m. 667a Salantai ir pan. Ši priesaga vartojama moterų asmenvardžiams daryti iš tėvo pavardės.

Minėtame krikšto metrikų sąrašė didžioji dauguma krikštijamų vaikų motinų rašyta ne pavarde pagal vyrą, o mergautine – pagal tėvą (tokia bažnytinių raštų tradicija), nes vaiko tėvo ir motinos pavardės skirtingos (t.y. vyro ir žmonos), pvz., tėvas *Antonius Baltruszys*, motina *Heva Rusztekowna* 1a Endriejavas, tėvas *Jacobus Klamanski*, motina *Magdalena Morkati* 45b Tytuvėnai. Dažnai prie motinos pavardės pridedama pastaba, kad tai pavardė pagal tėvą, giminės, šeimos pavardė (*de domo*), pvz., *Anna de domo Baltmyszkowna* m. 336b Kuliai, *Barbara de domo Jenczowna* m. 337a Kuliai, *Catharina de Domo Kaktunowna* m. 12a Baisogala, *Joanna de Domo Giercewiczowna* m. 662a Pavandenė, *Marciana de domo Podziunaycie* m. 727b Šeduva, *Marianna de Domo Woyciowna* m. 12b Baisogala, *Petronella de Domo Mazonayte* m. 519b Plungė, *Rosa de Domo Paskowna* m. 13a Baisogala ir pan. Daugiausia tokių prierašų yra Baisogalos, Karklėnų, Kulių, Pavandenės, Platelių, Plungės, Raseinių, Varnių parapijų sąrašuose. Čia taip užrašytos beveik visos motinos. Kitų parapijų raštininkai tik retkarčiais tokį prierašą pridūrė, pvz., Laukuvos, Medingėnų, Šiaulių. Iš šios grupės įrašų pavardės su priesaga *-ovna* (*-owna*) sudaro didžiausią dalį – 65%.

Butkiškio parapijos įrašuose, kaip jau buvo minėta, krikštijamų vaikų motinos užrašytos su dviem pavardėmis, iš kurių antroji sutampa su vaiko tėvo pavarde. Pirmosios pavardės, sudarytos iš tėvo pavardės, dažniausiai turi priesagą *-ovna* (73%). Iš visų parapijų motinų įvardijimų ši priesaga taip pat dažniausiai pasitaikanti, ji sudaro 58% visų motinų pavardžių. Taigi neištekėjusių moterų asmenvardžiai nagrinėjamame dokumente dažniausiai turi priesagą *-ovna*.

Rytų slavų kilmės priesaga *-ova* (*-owa*) vartojama taip pat labai dažnai. Ji dedama prie vyro pavardės, su ja sudaromos ištekėjusių moterų pavardės, pvz., *Janelunowa*⁴ 645a Rozalimas, *Kukcikowa* 110a Gaurė, *Matacyiowa* 734b Šeduva, *Metrykiowa* 116a Gargždai, *Skirowa* 112a Gaurė, *Toleykowa* 783b Šaukėnai ir pan. Kad ši priesaga būdinga ištekėjusių moterų pavardėms, rodo ir anksčiau pateikti

⁴ Toliau pavyzdžiuose, kur nagrinėjamas antrasis įvardijimo narys – pavardė, krikšto vardas nebus rašomas.

pavyzdžiai iš Butkiškio parapijos užrašų, kur antroji motinos pavardė, sutampanti su vaiko tėvo pavarde, dažniausiai turi priesagą *-ova*. Kitų parapijų sąrašuose, kur motinos rašomos daugiausia mergautine pavarde, asmenvardžių su šia priesaga tėra nedaug – tik 1,4% visų motinų įrašų. Pavardžių, turinčių priedažą „*de domo*“, su priesaga *-ova* tėra tik penkios (tai nesudaro nė 1% visų tos grupės pavardžių).

Be minėtų dviejų rytų slavų kilmės moterų pavardžių priesagų *-ovna* ir *-ova*, plačiai vartojamų įvairaus pobūdžio raštuose, Žemaičių vyskupystės krikšto metričių registracijos knygoje yra daug moterų pavardžių su kitomis nelietuviškos kilmės priesagomis. Tai lenkų *-ska* tipo priesagos (*-anska*, *-owska*, *-ewska*, *-inska*, *owska*, *-ecka*, *-icka*, *-ocka*, *-ucka*). Jos turbūt vienodai būdingos tiek ištekejusių, tiek neištekejusių moterų pavardėms, dedamos prie vyro ar tėvo pavardžių su priesaga *-ski*, pvz., *Burnicka* m. 105 a Ariogala, *Eselska* m. 698b Seda, *Goyżewska* 111a Gaurė, *Kolaszynska* 495b Kelmė, *Kozłowska* 583b Pašvitinys, *Kravnucka* 313b Krakės, *Kurawska* 627a Radviliškis, *Labecka* 798b Surviliškis, *Lawdanska* 326b Kražiai, *Martiszewska* 543b Pakruojis, *Nowicka* 597a Lauksodis, *Pieniawska* 695a Seda, *Szakinska* m. 627b Radviliškis, *Węslawska* 220b Kalvarija, *Wysocka* m. 649a Raseiniai ir pan. Su *-ska* tipo priesaga moterų pavardės sudaro 16,52% visų moterų pavardžių.

Be visų šių svetimos kilmės priesagų, dar pasitaiko moterų pavardžių su slaviška mažybine priesaga *-anka*, pvz., *Baranowszczanka* m. 12a Baisogala, *Barkowszczanka* 915a Vilkija, *Borisianka* m. 82a Dotnuva, *Daugilanka* m. 584b Pašvitinys, *Daukszanka* m. 239a Kėdainiai, *Galiszanka* m. 871a Vaiguva, *Jardowszczanka* m. 84a Darbėnai, *Kildiczanka* 583a Pašvitinys, *Lielanka* m. 457a Nemakščiai ir pan. Pavardės su šia priesaga sudaro 0,50% moterų užrašymų.

Kartais moterų pavardės daromos su slaviška priesaga *-ina*, pvz., *Kirkilina* 684b Saločiai, *Kolendzina* 293b Krekenava, *Koryznina* 351b Kurtuvėnai, *Mąstwilina* 255b Kaltinėnai, *Mingielina* 628a Radviliškis, *Sagaylina* 868a Vaiguva, *Wirszylina* 256a Kaltinėnai, bet jų yra nedaug, tik 0,05%.

Kilmingųjų luomo moterys užrašytos tik su svetimos kilmės priesagomis sudarytomis pavardėmis.

Nors didžiąją dalį moterų pavardžių sudaro nelietuviškų priesagų vediniai, tačiau minėtame dokumente nemažai ir lietuviškų moterų asmenvardžių priesagų. 1795 metais Žemaitijos vyskupystės teritorija apėmė nemažą visos etnografinės Lietuvos dalį, todėl lietuviškuose pavardžių elementuose atsispindi daugelio tarmių bruožai. Įdomu patyrinėti lietuviškų moterų pavardžių priesagų paplitimą.

Iš netekėjusių moterų, t. y. merginų, pavardžių dažniausiai pasitaiko su priesaga *-aitė* (rašoma *-ayta*, *-ayte*, *-ayti*, *-aytie*, *-ayty*, *-aycia*, *-aycie*), pvz., *Adomowiczaytie* m. 198b Joniškėlis, *Ambrasayta* 657a Raseiniai, *Bartkaytie* 106b Gaurė, *Birbilayti* m. 42b Tytuvėnai, *Filipayty* 535b Pagramantis, *Gielzynaytie* m. 906a

Leckava, *Grygalunaytie* m. 264b Klovainiai, *Jurkunayty* 428a Laižuva, *Łaszaytie* 15a Baisogala, *Prusokayte* 474b Akmenė, *Ramonayte* m. 695a Seda, *Rimaszaycie* 927a Veliuona, *Staponaytie* m. 683b Saločiai, *Szymkayte* m. 833a Viešvėnai, *Urbikayty* m. 536a Pagramantis, *Utkaycia* m. 12b Baisogala, *Walentinayti* m. 47b Tytuvėnai, *Waszakaycie* m. 215a Jurbarkas, *Žalgaycie* m. 801a Surviliškis. Pavardžių su šia priesaga yra 651, tai sudaro 2,68% visų moterų pavardžių. Tokių pavardžių daugiausia Akmenės, Dotnuvos, Klovainių, Krakių, Kurtuvėnų, Laižuvos, Papiulės, Plungės, Rozalimo, Sedos, Šaukėnų parapijų sąrašuose, vos po kelias užrašė Endriejavo, Kaltinėnų, Krekenavos, Lauksodžio, Lygumų, Nemaškėčių, Pagramančio, Pašušvio, Saločių, Skirsnemunės, Telšių, Vaiguvos, Vieksnių raštininkai o tokių parapijų, kaip Alsėdžių, Ariogalos, Batakių, Darbėnų, Kartenos, Kelmės, Kėdainių, Kretingos ir kitų krikšto aktuose nėra nė vienos pavardės su šia priesaga.

Minėtoje knygoje 121 kartą užrašytos pavardės su monoftongizuotu priesagos *-aitė* dvibalsiu, t. y. *-atė* (rašoma *-ate*, *-ati*, *-atie*, *-aty*), pvz., *Astrawskaty* m. 47b Tytuvėnai, *Balniczatie* 926a Veliuona, *Beniuszaty* m. 426b Laižuva, *Daktaraty* m. 49a Tytuvėnai, *Drymeykate* m. 427a Laižuva, *Grabate* m. 301a Kretinga, *Greccate* m. 414a Laukuva, *Jusate* m. 521a Plungė, *Kombarati* m. 47b Tytuvėnai, *Lulate* 424b Laižuva, *Laugzematy* 303a Kretinga, *Miltynaty* m. 450b Šatė, *Ulinskaty* m. 353b Kurtuvėnai, *Waytkati* m. 997b Pajūris ir pan. Vakarų ir daugelis šiaurės žemaičių monoftongizuoja dvibalsį *ai* priesagoje *-aitis*, *-aitė*, o einant pietų ir rytų link, monoftongizacija intensyveja. Šiose priesagoje *ā* vietoj *ai* taria net žemaičių tarmės pietų ir rytų pakraščiuose [Zinkevičius. 1966, p. 90–91]. Tokių pavardžių mūsų šaltinyje daugiausia užrašyta Kurtuvėnų, Laižuvos, Tytuvėnų, Veliuonos, mažiau Kretingos, Pajūrio, Plungės parapijose. Kaip rodo pavyzdžiai, *ai* monoftongizaciją, kuri priesagoje *-aitė* būdinga beveik visiems žemaičiams, atspindėjo nedidelė dalis raštininkų.

Nemažai pavardžių užrašyta su rytietišku *-aitė* priesagos variantu *-aičia* (rašoma *-aycza*, *-aycze*, *-ayczia*, *-ayczie*), pvz., *Adomayczia* m. 421b Linkuva, *Alioszayczia* m. 290a Krekenava, *Balczumayczia* m. 421a Linkuva, *Baltaragayczia* m. 421a Linkuva, *Dudayczia* 196b Joniškėlis, *Garszwayczia* 195b Joniškėlis, *Ignasziumayczia* m. 371a Konstantinavas, *Juknayczie* m. 595a Pašvitinys, *Kudulaycza* m. 399a Lygumai, *Lindayczia* 197a Joniškėlis, *Linkszaycze* m. 288a Krekenava, *Miesztakayczie* m. 260b Klovainiai, *Pupayczia* m. 418b Linkuva, *Ragawskaycze* 292a Krekenava, *Wasarayczia* m. 201b Joniškėlis ir pan. Daugiausia pavardžių su šia priesaga užrašyta Linkuvos parapijos sąrašė (35,5%), nemažai – Joniškėlio, Konstantinavo, Krekenavos, Pašvitinio parapijos Lauksodės filijos, Šeduvos parapijose. Natūralu, kad ši priesaga vartojama minėtose vietose, o Lietuvos vakarinėje dalyje jų visai nėra.

Pasitaikė keletas įrašų, kur moterų pavardės turi priesagą *-alė* (rašoma *-ale*, *-ali*, *-aly*), pvz., *Bertowskale* m. 527a Plungė, *Budwidale* m. 301a Kretinga, *Grabale* 301a Kretinga, *Klegale* m. 287b Kretinga, *Kurmale* 300b Kretinga, *Łaukinaytale* m. 300b Kretinga, *Meszkale* m. 297a Kretinga, *Pakieturale* 301a Kretinga, *Żelwale* m. 302a Kretinga, *Żemaytale* 474a Akmenė. Didžioji dauguma tokių pavardžių užfiksuota Kretingos parapijos sąrašė, po vieną – Ylakių, Akmenės, Plungės. Pavardės su šia priesaga sudaro 0,04% visų moterų užrašymų.

Nemažai yra ir pavardžių su priesagomis *-ytė* (rašoma *-ice*, *-icia*, *-icie*, *-ycie*), pvz., *Adomayticie* m. 15b Baisogala, *Biczkie* 348b Kurtuvėnai, *Dymicia* m. 43b Tytuvėnai, *Dunawskicia* 601a Pašilės parapijos Kriūkų filija, *Gedminicie* 161b Grūdžių parapijos Kužių filija, *Jakuticie* m. 767a Šiaulių parapijos Kužių filija, *Kibarticie* m. 351a Kurtuvėnai, *Krasawskicie* 164a Grūdžių parapijos Kužių filija, *Redeckicie* m. 349b Kurtuvėnai, *Strielicie* m. 403b Lygumai, *Waszarticia* 350a Kurtuvėnai (jos sudaro 0,68% moterų pavardžių) ir *-yčia* (rašoma *-icza*, *-icze*, *-iczia*, *-iczie*, *-ycze*), pvz., *Akielaiticzie* m. 725a Šeduva, *Alioszayticza* 400b Lygumai, *Gaygaliczia* m. 202b Joniškėlis, *Guginicze* m. 480a Akmenė, *Jarulayticzie* m. 741b Šiauliai, *Tubicyczie* m. 725b Šeduva, *Zylinskyczie* 730a Šeduva, *Żalicia* m. 397b Lygumai (jos sudaro 0,74% pavardžių). Pirmosios grupės pavardžių gausiausia Kurtuvėnų parapijos sąrašė, mažiau Rozalimo, Pašilės parapijos Kriūkų filijos, Klovainių, Grūdžių parapijos Kužių filijos, Dotnuvos parapijose, kitur po vieną kitą tepasitaiko. Antrosios grupės pavardžių daugiausia užrašė Lygumų, Šeduvos raštininkai, mažiau – Pašvitinio parapijos Lauksodės filijos, Šiaulių, Linkuvos, Joniškėlio parapijų.

Pasitaikė ir pavardžių (0,21%) su priesaga *-utė* (rašoma *-ucia*, *-ucie*), pvz., *Adomaytucie* m. 209a Jurbarkas, *Baczkućie* m. 307a Krakės, *Gieciukucie* m. 313a Krakės, *Giedraitucie* m. 215b Jurbarkas, *Kauszucia* m. 392a Lyduvėnai, *Ławrinaytucie* 212b Jurbarkas, *Miteykucia* m. 392a Lyduvėnai, *Pukucia* m. 391a Lyduvėnai, *Sie-maszkucie* m. 306a Krakės, *Szaukucia* m. 651a Raseiniai, *Waletkucia* m. 653b Raseiniai ir pan. Daugiau negu pusė tokių pavyzdžių užrašyta Krakių parapijoje, po kelias pavardes – Lyduvėnų, Jurbarko, Papilės, Raseinių, Tytuvėnų parapijų sąrašuose.

42 pavardės (tai sudaro 0,17%) užrašytos su priesaga *-iukė* (rašoma *-iuke*, *-iukie*, *-ukie*), pvz., *Abramukie* m. 307a Krakės, *Angielskiuke* m. 205b Jurbarkas, *Balczaycziukie* m. 208a Jurbarkas, *Gigmukie* m. 305a Krakės, *Gwldziukie* m. 710a Skirsnemunė, *Karalukie* 39b Butkiškis, *Lakmiukie* m. 304b Krakės, *Lewiukie* m. 925b Veliuona, *Pranaycziukie* m. 207b Jurbarkas, *Weysielukie* m. 926b Veliuona. Ši priesaga dažniausiai pasitaikė Krakių, Jurbarko, Veliuonos sąrašuose.

4 pavardės Veliuonos parapijos sąrašė įrašytos su priesaga *-ikė* (rašoma *-iki*, *-ikie*), pvz., *Baniki* m. 927b, *Skubikie* m. 925a, *Waznikie* 928a, *Wedegikie* m. 926b.

Ištekėjusių moterų pavardės dažnai turi lietuvišką priesagą *-ienė* (rašoma *-iene, -ienia, -ienie, -ieny, -ene, -enie, -eny*), pvz., *Adomaitieny* 350b Kurtuvėnai, *Anazulenie* 461b Nemakščiai, *Endrulenie* 597a Lauksodė, *Gileny* 352a Kurtuvėnai, *Jozapaitienie* 347b Kurtuvėnai, *Jozaitienia* 264b Klovainiai, *Kierszenie* 597b Lauksodė, *Krumieny* 963a Žagarė, *Kuszkiecia* 417a Linkuva, *Laurinaitienie* 927b Veliuona, *Lulene* 427a Laižuva, *Maskolumienie* 375b Konstantinavas, *Mikszenie* 401a Lygumai, *Muzuleny* 43b Tytuvėnai, *Pakalnienie* m. 197b Joniškėlis, *Peculenie* 80b Dotnuva, *Riekaszeny* 476a Akmenė, *Straypiene* 573a Papilė, *Swilene* 600a Kriūkai, *Wilkiecia* 602a Kriūkai. Pavardžių su šia priesaga iš viso yra 332, tai sudaro 1,37% visų moterų pavardžių. Daugiausia jų užrašė Akmenės, Dotnuvos, Joniškėlio, Konstantinavo, Krakių, Kurtuvėnų, Laižuvos, Linkuvos, Tytuvėnų raštininkai, mažiau Batakių, Butkiškio, Kaltinėnų, Kartenos, Kelmės, Kuršėnų, Pagramančio, Palangos, Pakruojo, Rozalimo, Seredžiaus, Surviliškio. Yra ir tokių parapijų sąrašų, kur neužrašyta nė vienos tokios pavardės, pvz., Alsėdžių, Darbėnų, Gargždų, Joniškio, Kalvarijos, Kėdainių, Kulių, Kvedarnos, Pušaloto, Radviliškio, Skuodo, Vaiguvo, Vieksnių, Žarėnų.

Pažvelgus į 1795 m. Žemaičių vyskupystės krikšto metrikų sąrašus, matyti, kad pagrindinis moterų įvardijimo būdas – dvinaris (krikšto vardas ir priesaginės darybos asmenvardis iš tėvo ar vyro pavardės). Moterų pavardžių lietuviškumas ar lenkiškumas, matyt, neatspindi gyvosios šnekamosios kalbos vartosenos. Sunku daryti tikslesnes išvadas apie asmenvardžių lenkinimą iš vieno metų dokumento, o lietuvių pavardžių lenkinimo istorija dar nedaug tetyrinėta, bet iš nagrinėjamo šaltinio matyti, kad viskas čia priklausė nuo raštininko, mokėjusio ar nemokėjusio lietuviškai, rašymo. Tai rodo ir nevienodas pavardžių su lietuviškomis priesagomis rašymas gretimų parapijų sąrašuose, pvz., Pušaloto parapijos sąrašė visai nėra moterų pavardžių su lietuviškomis priesagomis, o kaimynystėje esančių Joniškėlio, Klovainių parapijose jos gausiai atspindėtos, taip pat Kartenos sąrašė tokių pavardžių nėra, o Kretingos, Plungės parapijų raštininkai jų užrašė nemažai.

Moterų pavardės palyginti su vyrų daug dažniau turi slaviškos kilmės priesagas, lietuviškų elementų moterų asmenvardžiuose mažiau. Tai priklausė, matyt, nuo dokumentų rašymo tradicijos, nuo tų, kas juos rašė, o bažnytines knygas, atrodo, dažniau rašė ne lietuviai, bet lenkai ar sulenkėję žmonės.

Iš pateiktos analizės matyti, kad XVIII a. pabaigoje vakarų ir vidurio Lietuvoje buvo vartojamos įvairios lietuviškos mergaičių pavardžių priesagos. Dėl nedidelio jų skaičiaus minėtame dokumente negalima susidaryti išsamesnio paplitimo vaizdo, bet mūsų duomenys iš esmės rodo, kad palyginus su „Lietuvių kalbos atlaso“ medžiaga, lietuviškos neištekėjusių moterų pavardžių priesagos anuomet buvo paplitusios panašiai kaip ir dabar tose pačiose tarmėse.

ЗАПАДНО- И СРЕДНЕЛИТОВСКИЕ ЖЕНСКИЕ АНТРОПОНИМЫ В КОНЦЕ XVIII В.

Резюме

На основе анализа женских антропонимов, содержащихся в регистрационной сводной книге крещений 1795 г. Жемайтской епископии, установлено, что именование женщин в конце XVIII в. главным образом является двухчленным. Первым членом наименования служат христианские имена, которые в статье описаны кратко; основное внимание уделяется второму члену именованной женщины — фамилиям, образованным от мужских фамилий при помощи разных суффиксов. Наиболее часто употребляются славянские суффиксы *-овна* и *-ова*. Реже встречаются другие суффиксы нелитовского происхождения (*-ska, -anka, ina*). Исследуются также и довольно часто употребляемые литовские суффиксы женских фамилий *-aitė (-aičia), -alė, -utė (-učia), -utė, -(i)ukė, -ikė, -ienė*.

LITERATŪRA

- Мацеяускаене, 1981 — Мацеяускаене В. В. Формирование литовских фамилий: Канд. дис. — Вильнюс, 1981.
- Maciejauskienė, 1980 — Maciejauskienė V. Moterų įvardijimo būdai XVI — XVIII a. dokumentuose. — *Kalbos kultūra*, 1980, Nr. 38, p. 82—88.
- Vanagas, 1982 — Vanagas A. Mūsų vardai ir pavardės. — V., 1982.
- Zinkevičius, 1977 — Zinkevičius Z. Lietuvių antroponimika. — V., 1977.
- Zinkevičius, 1966 — Zinkevičius Z. Lietuvių dialektologija. — V., 1966.

Vilniaus V. Kapsuko universitetas
Lietuvių kalbos katedra

Įteikta
1983 m. liepos 7 d